

Livsmedel för speciella medicinska ändamål till barn och vuxna, riktlinje för förskrivning

Författat av: Ulrika Ekström, nutritionscontroller läkemedelscentrum, Jonna Björkegren, dietist neuro- och rehabmedicinska kliniken USÖ

Berett av: Expertgrupp nutrition, Läkemedelskommittén och Kompetensgrupp nutrition och munhälsa

Beslutat av: Maria Palmetun Ekbäck, Läkemedelscentrum

1 Inledning

Nutritionsbehandling ska betraktas på samma sätt som annan medicinsk vård och behandling. Ett gott näringstillstånd är nödvändigt för god livskvalitet, för att förebygga sjukdom, återvinna hälsa och för att medicinsk behandling ska ha bästa möjliga effekt (HSLF-FS 2022:49). Livsmedel för speciella medicinska ändamål kan användas som en del i nutritionsbehandlingen när individens energi- och näringsbehov inte kan tillgodoses genom anpassningar av maten (Socialstyrelsen).

Region Örebro län subventionerar livsmedel för speciella medicinska ändamål till barn, ungdomar och vuxna via förskrivning.

Definition av livsmedel för speciella medicinska ändamål

Livsmedel för speciella medicinska ändamål, Food for Special Medical Purposes (FSMP), är livsmedel för personer med olika sjukdomar eller åkommor som kräver speciell kost. FSMP är inte läkemedel, och de används alltså inte som medicinsk behandling för att förebygga, bota eller lindra sjukdomar. (Livsmedelsverket)

De kategorier som ingår i Region Örebro läns subvention är följande

- Kosttillägg: Ett oralt nutritionsstöd som används som komplement till vanlig kost när den inte räcker för att tillfredsställa behovet av energi och näringsämnen
- Berikningsmedel: Tillsats som används för att förändra energi och/eller näringsinnehåll
- Förtjockningsmedel: tillsats som används för att förändra konsistensen i ett livsmedel
- Övriga avtalade produkter som ingår i en ordinerad nutritionsbehandling

2 Syfte

- Att förskrivning av livsmedel för speciella medicinska ändamål sker enligt de avtal som Region Örebro län slutit med leverantörer och distributör.
- Att tydliggöra vilka mängder och egenavgifter som gäller vid förskrivning så att detta tillämpas lika över regionen.
- Att tydliggöra att förskrivning av livsmedel för speciella medicinska ändamål ska ske utifrån en individuell ordination som en del i en behandling som följs upp och utvärderas.

3 Omfattning

Riktlinjen omfattar subventionerad förskrivning av livsmedel för speciella medicinska ändamål utanför läkemedelsförmånen till alla åldrar oavsett vårdgivare. Förskrivning sker inte för behandling inom slutenvården utan där beställs avtalade produkter av respektive enhet. Om separata överenskommelser finns med regionens kommuner gällande att livsmedel för speciella medicinska ändamål ska köpas in av den kommunala verksamheten så gäller dessa framför denna riktlinje.

Denna riktlinje omfattar inte förskrivning av enterala nutritionslösningar och tillbehör för administration av enteral näringstillförsel, inte heller förskrivning till barn inom läkemedelsförmånen. Förskrivning och subvention från Region Örebro län till dessa grupper beskrivs i riktlinjerna ”Enterala nutritionslösningar och tillbehör för enteral nutrition, riktlinje för förskrivning” samt ”Livsmedel för speciella medicinska ändamål – riktlinje för förskrivning inom läkemedelsförmånen till barn under 16 år inom läkemedelsförmånen”.

4 Ansvar och roller

Verksamhetschefen ansvarar för att riktlinjen är känd i respektive verksamhet och för att det finns förutsättningar inom verksamheten som gör det möjligt att följa riktlinjen.

Förskrivare kan vara dietist, läkare eller sjuksköterska inom Region Örebro län eller kommun i Örebro län samt privata vårdgivare som har avtal med Region Örebro län eller någon av länets kommuner. Förskrivaren har ett personligt ansvar att känna till aktuell upphandling och följa denna rutin.

5 Giltighetstid

Giltigt två år från publicering

6 Avtal som styr riktlinjen

Region Örebro län upphandlar livsmedel för speciella medicinska ändamål (FSMP) gemensamt i Femklövern där regionerna Sörmland, Dalarna, Uppsala, Västmanland och Örebro ingår. Även Örebro läns 12 kommuner ingår i avtalet. Såväl beställningsportal, distribution som produkter är upphandlade.

6.1 Upphandlade produkter

Upphandlingen innefattar ett brett sortiment av produkter. Det finns dock i undantagsfall möjlighet att inom subventionen förskriva även produkter som inte är upphandlade. Det gäller de produktgrupper där avtal saknas samt om man ej kunnat hitta en upphandlad produkt som fungerar för patienten.

6.2 Subvention

Livsmedel för särskilda medicinska ändamål förskrivas och subventioneras av Region Örebro län om följande förutsättningar är uppfyllda:

- Patienten är folkbokförd i Örebro län
- Produkterna är nödvändiga då individens energi- och näringsbehov inte kan tillgodoses genom anpassningar av mat och måltider alternativt att de ingår i en specifik sjukdomsbehandling.
- Förskrivningen görs i avtalad webbaserad förskrivningsportal (se nedan).

6.3 Mängder och kostnader

Ett uttag ska motsvara produkter för som mest en månads förbrukning. Patienten betalar en egenavgift, i nuläget 170 kronor per uttag. Egenavgiften ingår inte i högkostnadsskyddet för läkemedel. Vid förnyad förskrivning betalar patienten avgift för receptförnyelse enligt gällande taxa.

Patienten kan vid behov beställa flera uttag samtidigt och betalar då en egenavgift per uttag. Vid förskrivning av produkter där flera smaker finns att tillgå kan patienten själva ändra smaker vid beställning utan att förskrivningen behöver justeras.

6.4 Förskrivning

Förskrivning görs via avtalad förskrivningsportal. I nuläget är det Mediq Direct.

<http://direct.mediqverige.se>.

6.5 Ansökan om behörighet

För att få behörighet att förskriva livsmedel för speciella medicinska ändamål behöver förskrivaren genomgå ett utbildningspaket. Därefter kan ansökan om behörighet göras av närmaste chef.

Information om utbildningarna och aktuella länkar finns på Vårdgivarwebben: [Dietist direkt • Vårdgivare Region Örebro län \(regionorebrolan.se\)](#)

7 Rutinbeskrivning

Nutritionsbehandlingen är en del av nutritionsvårdprocessen, där alla nedanstående delar ska ingå i bedömningen och dokumenteras i journal:

- **Utredning:** Nuvarande matintag i förhållande till behov, förekomst av ätsvårigheter, aptitlöshet, dysfagi, förstoppning, smärta etc. Individuella eller kulturella faktorer som påverkar matintaget.
- **Bedömning:** Definition av individens nutritionsproblematik.
- **Målsättning med behandlingen:** till exempel ökad ork, livs kvalitet, viktförändring, ökat intag av näringsämne.
- **Ordination:** Mängd och typ av kosttillslag, berikningspulver eller förtjockningsmedel.
- **Förskrivning:** Förskrivna produkter och antal uttag
- **Uppföljning och utvärdering:** Plan för uppföljning av behandlingen.

Ordination, förskrivning och målsättning med behandlingen görs i samråd med patienten. Patienten behöver ha förutsättningar för att kunna följa ordinationen. Det sker exempelvis genom skriftlig och muntlig information om ordinationen och målsättningen samt hur och när behandlingen ska följas upp

Informationsöverföring

Förskrivare ska bedöma om information även till annan än patienten är nödvändig, till exempel närstående men det kan också vara aktuellt för personer som har hemsjukvård eller bor på vård- och omsorgsboende/LSS-boende. Bedömning om vem som har fortsatt behandlingsansvar ska beslutas.

7.1 Val av kosttillslag

Bedömningen av vilket kosttillslag som är lämplig görs utifrån patientens övriga energi- och näringsintag i relation till behov och sjukdomstillstånd. Rekommenderade förstahandsval av produkter

vid flera olika tillstånd finns samlade i Rekommenderade läkemedel (kapitel B, nutritionsbehandling vid sjukdomsrelaterad undernäring) och som beställningsmallar i förskrivningsportalen. Rekommendationerna tas fram av Expertgrupp nutrition inom Läke-medelskommittén.

Förskrivaren ansvarar för att ha god produktkänedom och välja en produkt med lämplig sammansättning. För barn följs tillverkarens anvisningar om vilken ålder respektive produkt är avsedd för. Produktfaktablad med innehållsdeklaration finns i förskrivningsportalen samt på tillverkarnas hemsidor.

Det finns två huvudgrupper av näringsdrycker. Alla drycker är glutenfria och laktoslöga

- Mjölklänkande drycker som i regel är både energi- och proteinrika samt innehåller fett- och vattenlösliga vitaminer samt mineraler och eventuellt fiber.
- Klara näringsdrycker (innehåller i regel mjölkprotein) som inte innehåller något fett eller fettlösliga vitaminer.

Det finns också ett sortiment med berikningspulver och energimoduler, sjukdomsspecifika och allergianpassade produkter samt ett barnsortiment.

Behandling med kosttillägg vid diabetes mellitus

Vid diabetes mellitus ska produktvalet utgå från att målet avseende energi- och näringsintag ska kunna nås med så liten påverkan på blodsockernivåer som möjligt. Mjölklänkande energitäta kosttillägg används i första hand. Om man inte når tillfredsställande blodsockerkontroll kan man övergå till diabetesanpassade kosttillägg. Energimoduler och klara näringsdrycker kan också användas om man inte kan nå målen med mjölklänkande eller diabetesanpassade näringsdrycker. Samråd med diabetesläkare eller diabetessköterska kan behövas angående justeringar i diabetesbehandlingen.

8 Referenser

[Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förebyggande av och behandling vid undernäring; HSLF-FS 2022:49](#)

[Att förebygga och behandla undernäring –nationellt kunskapsstöd i hälso- och sjukvård och socialtjänst. Socialstyrelsen](#)

[Livsmedel för speciella medicinska ändamål - FSMP - Kontrollwiki \(livsmedelsverket.se\)](#)

[Rekommenderade läkemedel Kapitel B Nutritionsbehandling vid sjukdomsrelaterad undernäring](#)

9 Nyckelord

Nutrition, kosttillägg, näringsdrycker, berikning, förskrivning, förtjockningsmedel, subvention